

Monipuolisesti televisioformaateista

Keinonen, Heidi (2018): *Televisioformaatti ja kulttuurinen neuvottelu. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 123, 232s.*

Heidi Keinosen televisio- ja media- ja kulttuurintutkimukseen kiinnittyvä *Televisioformaatti ja kulttuurinen neuvottelu* tarjoaa kattavan läpileikkauksen niin televisioformaatin käsitteeseen, formaattitutkimukseen kuin formaattien käyttöön kotimaisessa televisiotuotannossa. Eri-tyisen kiinnostavaa on teoksen otsikossakin mainittu *kulttuurinen neuvottelu*, jonka Keinonen tiivistää siihen, että ”käsite pyrkii [...] tarkastelemaan televisiokulttuuria historiallisesti rakentuneena kansallisen kulttuurin ja muualta omaksuttujen vaikutteiden kohtauspaikkana” (11).

Keinonen toteaaakin, että ”suomalainen televisio on aivan alusta asti toiminnut kulttuuristen neuvottelujen paikkana” (mt.). Televisiokulttuuri rakentuu siis lokaalien ja globaalien käytänteiden ja tyylien ristipaineessa, ja nimenomaan formaattituotantojen tarkastelu tekee näkyväksi, millaista neuvottelua tässä ristipaineessa käydään.

Kaiken kaikkiaan teos on vakuuttavaa luettavaa. Teoksen alkupuolella tut-

kimuksen keskeiset käsitteet (kuten formaatti, adaptaatio, genre ja kulttuurinen neuvottelu) esitellään ja määritellään selkeästi. Myös tutkimuksen tavoitteet, kysymyksenasettelut, menetelmät ja ai-neistot on esitelty ja perusteltu tarkkaan ja uskottavasti.

Teoksen tavoitteet ovat kunnianhimoisesti ”paikata mediakulttuurin tutkimuksessa olevaa aukkoa ja vakiinnuttaa formaattitutkimus Suomeen omaksi, televisiotutkimuksen piiriin kuuluvaaksi tutkimusalueekseen”, tuoda kulttuurisen neuvottelun käsite osaksi formaattitutkimuksen teoreettisia ja metodologisia käytänteitä sekä tuottamaan empiiristä tietoa formaattituotannosta Suomessa niin tutkijoille, television ammattilaisille kuin laajemmille tv-yleisöillekintavallisille televisionkatselijoillekin (34).

Formaattitutkimuksen ongelmia ratkaisemassa

Myös teoksen uutuusarvo tulee selkeästi perusteltua, kun Keinonen esittelee noin seitsemän sivun verran formaattitutkimuksen ongelmia sekä tutkimuksensa pyrkimyksiä selättää ne. Näitä lukiessaan lukija vakuuttuu helposti siitä, että teos tuottaa uutta tietoa formaatti- ja televisiotutkimuksen kentille, erityisesti suomalaisen keskusteluun. Ensim-

mäisenä tavoitteenaan Keinonen mainitsee ”[f]ormaattiteollisuuden eri tasojen analyysien yhdistämisen” (22), mikä hän viittaa televisiotuotantojen tutkimiseen niin tuotannon, tekstin kuin vastaanotonkin tasolla.

Toiseksi tavoitteeksi nousee ”[m]etodologisen nationalismin välttäminen” (24), mikä tarkoittaa kärjistettynä sitä, ettei formaattien adaptaatioita nähdä yksisuuntaisena liikkeenä kulttuurista toiseen vaan adaptaatiot ymmärretään monimutkaisena neuvotteluna, jossa vaikkapa suomalainen versio ulkomaisesta formaatista voi päätyä vaikuttamaan myös alkuperäiseen formaattiin. Näin kulttuurienvälisistä keinotekoisista kahtiajaoista siirrytään kulttuurienväliseen neuvotteluun, ja Keinosen tavoitteena onkin nostaa esiin ja analysoida juuri näitä neuvottelun paikkoja – liittyen esimerkiksi siihen, miten ulkomaisiin formaatteihin saadaan myös paikallisuuden tuntua.

Kolmantena tavoitteena todetaan pureutuminen formaattiteollisuuden rakenteisiin, käytänteisiin ja toimijuuksiin, kuten siihen, miten erilaiset tuotannolliset seikat rajoittavat yksittäisten toimijoiden mahdollisuuksia vaikuttaa televisiotuotantoihin. Tätä käsitellään erityisesti luvussa ”Formaattikaupan rakenteet ja toimijat”. Teoksessa todennetaankin kiinnostavasti, miten formaattien mu-

kana ostetaan paljon sellaista tietotaitoa, jonka avulla suomalaista televisiota voidaan jatkossa kehittää – huolimatta siitä, että formaattien ajatellaan usein köyhdyttävän kotimaista televisiotarjontaa. Formaattit voivat siis tuoda mukanaan uudenlaista osaamista. Teos haastaakin lukijaa miettimään omia ennakkoluulojaan formaattien vaikutuksesta kotimaiseen televisiokulttuuriin.

Monipuolisia aineistoja ja kiinnostavia esimerkkejä

Tutkimuksessa käytetty aineisto on kattava, ja sen kerääminen on avattu lukijalle tarkkaan. Aineistoihin kuuluu pääasiallisesti televisioalan ammattilaisten haastatteluja mutta myös erilaisia ohjelmatietoja, raportteja, uutisia ja tuotantoyhtiöiden internet-sivuilta kerättyä tietoa. Aineistojen laajuus mahdollistaakin kotimaisen formaatti- ja televisiotuotannon tarkastelun laajasta näkövinkkelistä, joka ottaa huomioon niin aiemmin mainitun yksilöiden toimijuuden kuin niin ikään mainitut laajemmat tuotannolliset ja kulttuuriset aspektit.

Keinonen valaisee kulttuurista neuvottelua usein esimerkein aina *Tenavatuokiosta Levyraatiin* ja *Bumtsibumista Salattuihin elämiin*. Myös ajankohtainen Nordic Noir -ilmiö (pohjoismaisten rikossarjojen suosio sekä monet adaptaatiot) mainitaan. Aineistoesimerkit tu-

tuista televisio-ohjelmista ilahduttavatkin lukijaa ja havainnollistavat kirjassa käytävää teoreettista keskustelua. Yksi Keinosen tekemissä haastatteluissa esiin tuleva hauska esimerkki kulttuurisesta neuvottelusta liittyy *Salattuihin elämiin*. Käsikirjoitusprosessissa mukana ollut kansainvälinen tiimi kun ei millään meinannut uskoa, että sauna kuuluisi olennaisena kuvauspaikkana suomalaisen versioon.

Aineistoja esitellessä myös menetelmiä – kotimaisten tv-alan ammattilaisten laadulliset teemahaastattelut, tuotantoyhtiöitä tarkasteleva desk study sekä formaattituotantojen määrällinen, ohjelmatietoja tarkastelemalla toteutettu analyysi – avataan kiitettävästi, ja esimerkiksi teemahaastattelujen teemat tarkentavine kysymyksineen ovat mukana liitteenä. Esipuheessa Keinonen kertookin tiivistäneensä kirjaansa post doc -tutkimustaan kymmenen vuoden ajalta, mikä osaltaan selittää teoksen aineistojen laajuuden ja menetelmien monipuolisuuden. Tutkimus Teos perustuu siis pitkällä aikavälillä toteutettuun huolelliseen tutkimukseen.

Perusteos opetukseen – ja kaikille sohvaperunoille

Kaiken kaikkiaan Televisioformaatti ja kulttuurinen neuvottelu on asiantunte-

va ja selkeästi kirjoitettu teos, jossa formaatteja sekä niiden tutkimusta tarkastellaan monelta eri kantilta. Teos on kirjoitustyyliltään selkeä ja helppolukuisen, mitä myös sen rakenne (tekstin jakaminen useisiin lyhyisiin alalukuihin) tukee. Mukana on myös havainnollistavia kuvia ja kaavioita.

Paikoin teoksessa on tosin jo hie- man liikaa toisteisuutta – mutta kertaushan on opintojen äiti. Osaksi juuri tämän toisteisuuden vuoksi teos sopisi kuitenkin erittäin hyvin oppikirjaksi. Oppikirjamaisuuteen vaikuttaa myös se, että jokaisen luvun lopettaa selkeä, lyhyt yhteenveto, jossa luvun tärkeimmät pointit kerrataan. Huomasinkin mieltäväni teosta lukiessani, miten se sopisi erityisen hyvin nimenomaan tenttikirjaksi.

Teoksessa ei harmillisesti ole erillistä hakemistoa esimerkiksi käsitteitä ja mainittuja televisio-ohjelmia varten, mikä vaikeuttaa hiemanteokseen siihen palaamista. Myös transmediaalisuuden käsitettä olisi voinut pohtia kirjassa. Keinonen kyllä mainitsee monimediaisuuden, mutta olisi ollut kiinnostavaa lukea pohdintaa siitä, miten formaattien monimediaisuus suhteutuu transmediaalisen tarinankerronnan/tv-tuotannon (tarina kerrotaan useassa median välityksellä) yleistyneisyyteen. Selkeän kirjoitustyyliinsä takia Televisioformaatti ja kulttuurinen neuvottelu tavoittaneea kui-

tenkin varmasti niin tieteellisen yleisön kuin myös tavallisen katsojan, mikä onkin teoksen tarkoitus: omistaahan Keinonen esipuheessaan kirjan ”meille kaikille sohvaperunoille”.

Aino-Kaisa Koistinen

Aino-Kaisa Koistinen (FT) on nykykulttuurin tutkimuksen tutkijatohtori Jyväskylän yliopistossa. Hän tutkii parhaillaan kulttuurisen lukutaidon ja kulttuurienvälisen dialogin käsitteellistämistä eurooppalaisissa koulutuspolitiikkadokumenteissa (hankkeessa DIALLS – Dialogue and Argumentation for Cultural Literacy Learning in Schools) sekä affektien poliittisuutta pohjoismaisissa rikos-tv-sarjoissa. Yhteys: aino-kaisa.koistinen@jyu.fi